

Міністерство освіти і науки України
Всеукраїнська спілка вчених економістів
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Університет банківської справи
Національного банку України
Київський національний університет
технологій і дизайну
Академія пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля
Університет Марії Кюрі Складовської
(Польща)
Маріборський університет
(Словенія)
Міжнародний незалежний університет Молдови
Гомельський державний
Університет імені Франциска Скорини (Білорусь)

II Міжнародна науково-практична конференція

**«ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В
КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

28-29 березня 2014 року

Черкаси

ВАЛЮТНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших проблем в Україні є зростання загроз фінансовій, і, зокрема, валютній безпеці держави. Вхідження України до глобальної фінансової системи має передбачати максимальне врахування національних інтересів, існуючих загроз та сучасних тенденцій розвитку фінансових ринків.

При цьому слід враховувати, що інтеграція України до світового фінансового простору відкриває не тільки нові можливості розвитку фінансового сектору, але й породжує потенційні загрози, найсуттєвішими серед яких є втрата контролю над фінансовою системою та можливості підтримки розвитку стратегічно важливих галузей національної економіки, а отже втрату економічного суверенітету країни.

Стійкість національної валюти, її конвертованість визнається неодмінним атрибутом фінансової безпеки будь-якої країни й статтею 6 Закону України «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. передбачається, що Україна на своїй території самостійно організує банківську справу і грошовий обіг, за допомогою Національного банку України нагромаджує валютні запаси для валютного забезпечення та повної зовнішньої конвертованості національної грошової одиниці [1].

Умовами досягнення дійсної стабільності та оборотності гривні є перш за все досконале валютне законодавство, обґрунтована валютна політика, чітка валютна система, нормально функціонуючий валютний ринок.

Основним документом в сфері регулювання валютного ринку є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», який має низку недоліків [2]. По-перше, відсутня класифікація валютних операцій, яка має істотне значення для визначення правого режиму того чи іншого виду операцій; по-друге, в Декреті не зазначено ні цілей, ні напрямів, ні форм, ні видів валютного контролю; по-третє, чітко не визначено компетенцію органів державного управління у сфері валютного регулювання і контролю.

Поняття валютної безпеки також залишається не до кінця визначеним на законодавчому рівні. Так Законом України «Про основи національної безпеки України» лише відзначається, що одним із напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері є забезпечення внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку [3].

На рівень валютної безпеки впливають численні фактори, що різняться за строком дії, характером прояву і впливу. Серед основних загроз валютній безпеці України можна визначити: зростання зовнішнього боргу; вплив коштів за кордон; високий рівень доларизації економіки; неефективна

структура золотовалютних резервів; недосконалість валютно-курсової політики; наявність валютних ризиків; проведення незаконних валютних операцій; втручання міжнародних фінансових організацій, іноземних радників та консультантів у валютну політику України.

Валовий зовнішній борг України на 1 жовтня 2013 р. становив 137,72 млрд. дол. США (77,3% від ВВП), збільшившись з початку року на 2,66 млрд. дол. (13,5%). У відношенні до 2005 р. валовий зовнішній борг зріс більше ніж у 3,5 рази (табл. 1) [4]. Слід зазначити, що відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економіки України відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП повинно складати не більше 25% [5], тобто цей показник значно перевищує допустимі норми, визначені з урахуванням світового досвіду та напрацювань українських вчених.

Таблиця 1

Динаміка валового зовнішнього боргу України

Період	Млрд.дол. США	% до ВВП
на 01.01.2006 р.	39,62	45,9
на 01.01.2007 р.	54,51	50,6
на 01.01.2008 р.	79,96	56,0
на 01.01.2009 р.	101,66	56,7
на 01.01.2010 р.	103,40	88,3
на 01.01.2011 р.	117,35	86,0
на 01.01.2012 р.	126,24	76,4
на 01.01.2013 р.	135,07	76,6
на 01.10.2013 р.	137,72	77,3

У валютній структурі валового зовнішнього боргу найбільшою є частка долара США, яка на 1 жовтня 2013 року становила 77,4%, зобов'язання в євро склали 10,9%. Питома вага зобов'язань у СПЗ складала 6,3%. Частка зовнішньої заборгованості в національній валюті залишилась незначною – 2,2% (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка валютної структури зовнішнього боргу України (%)

Період	Долар США	ЄВРО	СПЗ	Рос. рубль	Укр. грн.	Інші
на 01.01.2006 р.	79,5	10,1	3,0	2,1	5,0	0,3
на 01.01.2007 р.	78,7	11,1	1,5	2,1	3,6	3,0
на 01.01.2008 р.	79,6	11,0	0,5	1,8	4,3	2,8
на 01.01.2009 р.	80,0	10,3	4,6	1,2	1,6	2,3
на 01.01.2010 р.	70,8	12,4	12,6	1,6	0,9	1,7
на 01.01.2011 р.	70,4	10,7	13,9	1,7	2,3	1,0
на 01.01.2012 р.	71,9	10,2	12,8	2,2	2,2	0,7
на 01.01.2013 р.	74,7	10,7	9,5	2,6	1,9	0,6
на 01.10.2013 р.	77,4	10,9	6,3	2,7	2,2	0,5

Суттєвий вплив на національну безпеку взагалі та валютну безпеку зокрема мають масштаби відпливу капіталу з України, що в останні роки сягнули загрозливого рівня. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, з часу проголошення незалежності з України виведено понад 30 млрд. дол. США, причому щорічний обсяг відпливу капіталу з України становить близько 1,5 - 2 млрд. доларів. Капітал виводиться з України різними шляхами, в тому числі й нелегальними. Основними причинами відпливу капіталів є недоліки у системі державного регулювання руху капіталу та зовнішньоекономічної діяльності, які створюють сприятливу основу для поширення різноманітних схем виведення капіталу із України з метою ухилення від сплати податків та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [6, с. 3].

Як свідчить практика, з відпливом капіталів неможливо боротися адміністративними методами, адже чинні нормативно-правові акти не передбачають дієвих механізмів для їх реалізації. Щоб обмежити відплив коштів з України, необхідно створити привабливий інвестиційний клімат у державі. Тоді вітчизняним інвесторам буде вигідно вкладати капітали в економіку своєї країни. Механізми стримування відпливу капіталу повинні бути спрямовані на його репатріацію, а не на боротьбу з легалізацією коштів, вивезених за межі України.

На валютну безпеку країни значно впливає рівень доларизації економіки, який за розрахунками Національного банку України складає близько 30%. Причому, Нацбанк України розраховує рівень доларизації економіки як відношення банківських вкладів у валюті до загального обсягу депозитів та/або грошової маси. Але такий метод не відображає реальної картини, оскільки не враховує обсягу валюти, що перебуває на руках у населення.

Стосовно золотовалютних резервів, необхідно відзначити, що за даними МВФ, на 1 січня 2014 року офіційні резервні активи України склали 20,42 млрд. дол. США, з яких лише 8,03% припадає на монетарне золото [7], тоді як, наприклад у США золото складає 80% всіх американських резервів. Друге місце за розміром резервів у золоті займає Німеччина, третє – МВФ. У країнах Єврозони основні державні резерви зберігаються у золоті.

Резервні активи включають зовнішні активи країни, що знаходяться під контролем органів грошово-кредитного регулювання та в будь-який час можуть бути використані для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу країни або для здійснення інтервенцій на валютному ринку з метою підтримки курсу національної валюти. Збільшення валютних резервів підвищує рівень довіри до фінансової системи країни. У той же час, зміни рівня резервів, які зумовлюються змінами стану платіжного балансу, призводять до коливань розмірів грошової маси в країні, що дестабілізує національну економіку.

Вибір оптимального режиму валютного курсу для національної економіки залишається одним із головних питань міжнародної політики. У даний час курс гривні прив'язується до долара США, що робить валютний

ринок України залежним від ситуації на валютному ринку Америки. Тому необхідно переходити на більш гнучкий режим курсоутворення – інфляційне таргетування.

У наслідок коливань валютних курсів валютний ринок України характеризується наявністю суттєвих валютних ризиків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Велику небезпеку для економіки країни становлять правопорушення у валютній сфері, їх наслідком є скорочення надходжень валютних цінностей до Національного банку України та порушення інтересів держави. Це стосується неповернення валютної виручки із-за кордону, незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків, порушення правил про валютні операції.

Крім того, необхідно зазначити, що втручання міжнародних фінансових організацій, іноземних радників та консультантів у валютну політику України може мати негативні наслідки для її фінансової безпеки. У загальному плані критерієм оцінки ефективності взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями повинно бути співвідношення між прогнозованим зиском від набуття відкритості і лібералізації економіки і валютного ринку країни й можливими втратами для вітчизняних виробників, агентів зовнішньої торгівлі і споживачів. Важливим критерієм повинна також стати відповідність вимог міжнародних фінансових організацій національним економічним інтересам і загальному економічному курсу країни. Тому забезпечення національних економічних інтересів має ґрунтуватися не виключно на фінансових «вливаннях» МВФ, а насамперед на власній грошово-кредитній та валютно-фінансовій політиці країни. Це вимагає розробки і законодавчого затвердження відповідної правової бази взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями.

Отже, для забезпечення валютної безпеки країни та підтримання стійкої стабільності національної грошової одиниці необхідно здійснити заходи, спрямовані на забезпечення надійної збалансованості валютного ринку, істотне зростання та диверсифікацію золотовалютних резервів держави, удосконалення структури платіжного та зовнішньоторговельного балансів, створення умов для повернення з-за кордону національного капіталу, сприяння прямим іноземним інвестиціям, утвердження ефективної системи страхування від валютних ризиків тощо. Важливо забезпечити максимальну прозорість сфери управління державним боргом, утвердження механізмів, які б унеможливили її криміналізацію. Політика стійкої грошової одиниці й надалі повинна бути визначальним атрибутом зміцнення позицій національного ринку, його інвестиційної привабливості, ефективним способом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника й модернізації економіки, головною гарантією припинення витоку капіталу, зростання реальних доходів населення.

Список використаних джерел

1. Про економічну самостійність Української РСР : Закон України від 03.08.1990 № 142-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
2. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
3. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>.
5. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.gov.ua>.
6. Аржевітін С. Вплив капіталу з України: причини та шляхи подолання / С. Аржевітін // Вісник Національного банку України, 2010. – № 1 – С. 3-7.
7. Минфин – деловое сообщество, банки, валюта, личные финансы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua>.